

Een museum voor Thomas a Kempis bij Bergklooster

Op een mooie zomerse zaterdagavond in het weekend van 24 en 25 juli jl. werd de vijfhonderdvijftigste sterfdag van Thomas a Kempis herdacht bij diens gedenksteen op begraafplaats Bergklooster. Na afloop konden belangstellenden alvast een kijkje nemen in het nog te openen Thomas a Kempis museum. De volgende dag werd ter nagedachtenis van Thomas een vesperdienst gehouden, omlijst met liederen die Hendrik Andriessen componeerde op teksten uit diens *Navolging*. De dienst vond plaats in de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopneming in Zwolle, waar Thomas' relieken bewaard worden.

Thomas a Kempis (of: van Kempen) werd geboren rond 1380 – jaar en datum zijn niet precies bekend – te Kempen, een stadje net over de grens bij Venlo. Hij overleed op 25 juli 1471 op de uitzonderlijk hoge leeftijd van 91 jaar in het klooster op de Sint Agnietenberg bij Zwolle.

Moderne Devotie

Thomas vertegenwoordigt de tweede generatie Moderne Devoten, een vernieuwende hervormingsbeweging die rond Geert Grote uit Deventer is ontstaan. Grote verzette zich tegen misstanden binnen de katholieke kerk en riep

Overzicht van de opstelling in de gang van het museum, met bodemvondsten, schilderijen en uitgaven van de *Navolging*.

op tot een eenvoudig leven in de geest van de oorspronkelijke christengemeenschappen. De beweging van de Moderne Devotie kreeg veel aanhang en samen met Florens Radewijns stichtte Grote de congregatie van de Broeders des Gemeenen (= gemeenschappelijk) Levens. Menig bestaand klooster sloot zich aan en nieuwe kloosters werden opgericht. De broeders en zusters leefden volgens de regel van Franciscus of die van Augustinus.

Het klooster op de Berg

Geert Grote wees zelf de plek aan waar, een uurtje wandelen vanuit het centrum van Zwolle, het Sint Agnietenklooster zich zou vestigen. Thomas a Kempis trok op jonge leeftijd in dit klooster en werd in 1406 tot priester gewijd. Hij kopieerde de gehele Bijbel, schreef verschillende spirituele boekjes ter lering voor de jonge geestelijken in opleiding en was de auteur van de kloosterkroniek. Zijn in het Latijn geschreven boek *De Imitatione Christi* of *Navolging van Christus* werd een bestseller en is dat nog steeds. De *Navolging* is in vele talen vertaald en zou, na de Bijbel, het meest verspreide boek zijn binnen de christelijke wereld. Er verschijnen nog steeds nieuwe uitgaves. Zo werd er onlangs nog een Portugese hertaling uit Brazilië gestuurd om de verzameling van het museum in oprichting aan te vullen.

Thomas' dood

Thomas werd door zijn generatiegenoten al bij leven erkend als groot mysticus. Zijn *Navolging van Christus*, dat bestaat uit vier afzonderlijke traktaten, circuleerde volop tijdens zijn leven. Toen hij stierf, gaven zijn medebroeders zijn lichaam een prominente plek binnen het kloostercomplex, zo dicht mogelijk tegen het koorgedeelte, onder de fundering van de zuidmuur op wel drie meter diepte.

Het oudste exemplaar van de *Navolging* in het museum, *Navolghinghe Christi*. Volgens de titelpagina gedrukt in 1598 in Antwerpen. Drukker Van Waesberghe woonde echter al sinds 1585 in Rotterdam. Een mysterieuze uitgave dus.

Het was gebruikelijk om in het koor of de kerk te begraven, maar wel in de omliggende pandgangen of op het lekedeelte buiten op de gewijde begraafplaats. Thomas' kist werd met leem bestreken om zijn lichaam en gebeente zo goed mogelijk te beschermen en te bewaren. Blijkbaar dachten zijn medebroeders toen al dat het gebeente wellicht opgegraven zou worden om als relik bewaard te worden, ook al was Thomas zelf niet zo'n voorstander van relikverering.

Thomas' reliken

Thomas lag al zo'n honderd jaar begraven binnen het inmiddels verlaten klooster, toen het werd afgebroken. Het stadsbestuur was meegegaan met de protestantse reformatie en de Tachtigjarige oorlog zorgde voor veel onrust. Het kloosterpuin werd hergebruikt voor de bouw van de vestingwerken van Zwolle en een ruïne met graven bleef achter. Buurtbewoners hebben zich toen ontfermd over het voormalige kloosterterrein met de graven en hebben het voortgezet als begraafplaats tot op de dag van vandaag. Thomas' graf raakte in de vergetelheid, maar werd teruggevonden in het 'rampjaar' 1672. Zwolle werd toen door troepen van de bisschoppen van Keulen en Munster bezet, met als gevolg dat het stadsbestuur overgenomen werd door de katholieken. In opdracht van de aartsbischop werd onder leiding van pastoor Waaijer, met behulp van beschrijvingen uit de kloosterkroniek, na drie weken zoeken het gebeente van Thomas opgegraven en bijgezet in een fraaie relikschrijn, vervaardigd door Hermannus van Arnhem. De relikschrijn is later regelmatig verhuisd van schuilkerk naar schuilkerk.

Mengelbergmonument

In 1892 werd in het stadshart van Zwolle de nieuwe Sint Michaëlkerk in neogotische stijl gebouwd. De relikschrijn van Thomas werd in een acht meter hoog, neogotisch grafmonument geplaatst dat ontworpen en gemaakt was door atelier F.W. Mengelberg. In 1968 al werd de kerk gesloopt en het grafmonument ontsnapte evenmin aan vernietiging, door gebrek aan waardering – tot verdriet van veel Zwolse burgers. Enkelen wisten fragmenten van het Mengelbergmonument te bemachtigen en te bewaren. Het verhaal gaat, dat het hoofd van Thomas' beeld van de romp is geslagen en met de slopers werd geruild voor een kratje bier. Een kopie van het originele hoofd kijkt nu uit over de graven op het oudste, oorspronkelijke deel van begraafplaats Bergklooster. Naast wat andere hoofden en onderdelen is ook het Christusbeeld uit de top van het monument bewaard gebleven. Na omzwervingen via tuinen en opslag in het museumschuurtje van Bergklooster heeft dat een prominente plek gekregen in de huidige basiliek in Zwolle.

Gedenksteen

In 1919 is er in de omgeving van de Agnietenberg een gedenksteen opgericht, naar ontwerp van Pierre Cuijpers. (Zie de foto op het omslag.) In de steen van muschelkalk zijn, binnen een Keltisch kruis, de symbolen van de vier evangelisten en het Christusmonogram gehakt. Eronder

Het meest bekende gezicht van Thomas a Kempis (kopie). Het in de Tweede Wereldoorlog verloren gegaan origineel was vermoedelijk van 'de monogrammist I.A.M. van Zwolle', die werkzaam was in het laatste kwart van de vijftiende eeuw. Het zou dus 'naar het leven' geschilderd kunnen zijn.

staat: HIER LEEFDE THOMAS VAN KEMPEN IN DEN DIENST DES HEEREN EN SCHREEF ZIJN NAVOLGING VAN CHRISTUS MCCCCVI MCDXXI.

Na twee andere standplaatsen staat de steen sinds 1998, zeshonderd jaar na de inwijding van het klooster, op de historische grond bij de zijingang van Bergklooster.

Thomas a Kempis museum

Vorig jaar heeft de Vereniging Begraafplaats Bergklooster een paar panden kunnen kopen, delen van een voormalige school, die grenzen aan het terrein van de begraafplaats. Eén deel daarvan is nu ingericht als bescheiden museum, dat op 18 november is geopend. In de gang en de vroegere lerarenkamer zijn restanten van het voormalige Agnietenklooster tentoongesteld, een honderdtal uitgaves van de *Navolging* uit de privécollectie van de beheerder, en reproducties, schilderijen, gravures en beeldfragmenten – onder andere van het kapotgeslagen Mengelbergmonument. Zie ook de reportage op de volgende pagina's.

Zo probeert de Vereniging Begraafplaats Bergklooster als 'erfgenaar' van de voormalige kloostergronden recht te doen aan dit belangrijke religieuze erfgoed.

Bert Pierik

Beheerder begraafplaats Bergklooster

Begraafplaats Bergklooster - Bergkloosterweg 92 - 8034 PS Zwolle

Meer informatie over het museum vindt u op bergklooster.nl
Vooralsnog is het museum in het weekeinde geopend en op afspraak via info@bergklooster.nl